

CENTRUM VLAAMSE ARCHITECTUURARCHIEVEN (CVAa)

INHOUDELIJK ACTIVITEITENVERSLAG

2004

INHOUDSTAFEL

O. INLEIDING

I. SENSIBILISEREN

- I.1 Doelstellingen
- I.2 Concrete acties

- I.2.1 Presentatiebundel
- I.2.2 Folder
- I.2.3 Activeren van webpage
- I.2.4 Lezingen
- I.2.5 Publicaties
- I.2.6. Debat voeren over architectuurarchieven
- I.2.7 Deelname aan publieksevenementen

II. ACTIES RONDOM BEWAREN, ONDERZOEKEN EN ONTSLUITEN

- II.1 Doelstellingen
- II.2 Concrete acties

- II.2.1 Partnerships
- II.2.2 Geïntegreerde projecten
- II.2.3 Publicatiereeks
- II.2.4 Opvolgen signalen van architectuurarchieven

III. KENNISOVERDRACHT

- III.1 Doelstellingen
- III.2 Concrete acties

- III.2.1 Expertiseverlening aan archiefvormers en archiefbewaarders
- III.2.2 Vraagbaak
- III.2.3 Deelname aan workshops, colloquia, studiedagen

IV. COÖRDINATIE

- IV.1 Doelstellingen
- IV.2 Concrete acties

- IV.2.1 Stafkaart: inventarisatie en in kaart brengen van gegevens
- IV.2.2 Architectuurarchieven toegankelijk maken: Archiefbank Vlaanderen & Odis
- IV.2.3 Organisatie van informele *Adviesraad architectuurarchieven Vlaanderen*

V. COMMUNICATOR EN BEMIDDELAAR

- V.1 Doelstellingen
- V.2 Concrete acties

- V.2.1 Vertegenwoordiger in verschillende overlegorganen

O. INLEIDING

Dit jaarverslag van het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) bestrijkt de periode van 1 januari tot en met 31 december 2004.

De verschillende hoofdstukken in dit jaarverslag (aangeduid met Romeinse cijfers) zijn een weergave van de velden waarop de werking van het CVAa is gericht. Elk hoofdstuk is opgedeeld in twee paragrafen. Een eerste paragraaf haalt kort de (algemene en specifieke) doelstellingen aan die in het *Beleidsplan Archiefcoördinatie* (maart 2003) en het *Jaarplan 2004* (december 2003) naar voor werden geschoven met betrekking tot deze velden. De tweede paragraaf belicht vervolgens de verschillende gerichte acties die tijdens het werkingsjaar 2004 werden ondernomen om de genoemde doelstellingen te verwezenlijken.

We willen de aandacht vestigen op het feit dat er in het jaarverslag 2004 dat voorligt een andere nummering wordt gebruikt dan in het *Jaarplan 2004*. Er werden wel verwijzingen naar de nummering van het *Jaarplan 2004* aangebracht.

Bij een aantal punten wordt niet verwezen naar het *Jaarplan 2004* omdat deze acties er niet voorzien waren. Het gaat om bijkomende acties die ontwikkeld werden om te voldoen aan bepaalde noden. Deze noden kwamen in de loop van het eerste werkingsjaar naar voor uit de wisselwerking met het veld.

Het personeelsbestand van het CVAa werd in 2004 uitgebreid met een polyvalent medewerker (Bregje Provo, aangesteld op 20 januari (60%)) en een archivaris/documentalist (Annelies Nevejans, aangesteld op 1 maart (80%)). Samen met de archiefcoördinator, Tom Avermaete, vormen zij het team dat de algemene en specifieke doelstellingen van het CVAa tracht te realiseren.

In november 2004 werd een *Jaarplan 2005* opgemaakt.

I. SENSIBILISEREN

I.1 Doelstellingen

Een van de hoofdopdrachten van het CVAa is het sensibiliseren van archiefvormers, archiefbewaarders en archiefgebruikers omtrent de problematiek van architectuurarchieven en archiefinstellingen. Drie doelstellingen worden hiermee nagestreefd: (a) een bredere groep van mensen bewust maken van het belang van architectuurarchieven, (b) grondigere kennis verspreiden over het karakter en de betekenis van architectuurarchieven en (c) reacties losweken over architectuurarchieven in functie van het inventariserende onderzoek voor de Stafkaart. (cf. IV.2.1))

I.2 Gerichtte acties

I.2.1 Presentatiebundel

Cf. Jaarplan 2004, actie 2 (Opstellen theoretisch profiel voor archiefwerking)

Ter voorbereiding van de inleidende en verkennende gesprekken werd een presentatiebundel opgesteld. In deze bundel wordt het theoretische profiel voor de archiefwerking van het CVAa uitgebreid geschetst. De visie op architectuurarchieven, de missie en de rollen van het CVAa komen er in aan bod. Dit theoretische profiel kwam tot stand na discussies binnen de Adviesraad (cf. IV.2.3) en gesprekken met actoren uit het veld. De inhoud van de bundel werd regelmatig aangepast aan de uitwerking en invulling van de rollen die het CVAa op zich neemt.

De inhoud van de presentatiebundel werd ook vertaald naar verschillende digitale presentaties, onder meer voor de Beoordelingscommissie Architectuur en Vormgeving (mei 2004), Beoordelingscommissie archieven, bewaarbibliotheken en documentatiecentra (september 2004), het Overleg Erfgoedconvenanten (juni 2004) en de KULeuven (oktober 2004) en Ugent (december 2004)).

I.2.2. Folder

Cf. Jaarplan 2004, actie 5 (Folder archiefwerking)

In de eerste helft van 2004 werd een folder ontwikkeld (zie bijlage). Deze folder onderstreept de waarde van architectuurarchieven en licht de werking van het CVAa toe. Verder omvat deze folder een oproep om architectuurarchieven te signaleren.

De folder werd voorgesteld en verspreid onder het grote publiek op de Cultuurmarkt 2004 (29 augustus 2004) en op de Dag van de architectuur (10 oktober 2004).

Daarnaast werd de folder via mailing gericht verspreid in het veld van de institutionele archiefbewaarders (archiefinstellingen, erfgoedverenigingen, onderwijs- en onderzoeksinstellingen, bibliotheken, ...) en toegestuurd aan actoren uit het veld van de archiefvormers (alle Vlaamse praktiserende architecten (via bijlage bij het architectuurtijdschrift A+), stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten, ...).

I.2.3. Activeren van webpage/ Ontwikkelen van website

Cf. Jaarplan 2004, actie 7 (Ontwikkeling deel-website)

Het CVAa publiceerde een webpage op de nieuwe website van het Vlaams Architectuurinstituut (http://www.vai.be/nl/hetvai/vai_intro_detail.asp?id=13, lancering juni 2004). Op deze webpage wordt

beknopt het belang van architectuurarchieven onderstreept en de missie van het CVAa toegelicht. Op de website van het VAI publiceerde het CVAa een overzicht van de bewaarcentra van architectuurarchieven in binnen- en buitenland (http://www.vai.be/nl/informatie/info_archi.asp) en een pagina met links naar relevante sites met betrekking tot archieven en documentatiesystemen in Vlaanderen en daarbuiten (http://www.vai.be/nl/links/links_list.asp?id=14).

In 2004 werden gewerkt aan het ontwikkelen van een zelfstandige website voor het CVAa. Deze lancering van deze site is gepland voor medio 2005.

I.2.4. Lezingen

Cf. Jaarplan 2004, actie 6 (Aanwezigheid publieksmanifestaties)

Medewerkers van het CVAa gaven lezingen aan onderzoeks- en onderwijsinstellingen (Tom Avermaete (coördinator), *Research in architectural theory and history by means of archives* – TU Delft, februari 2004) en op colloquia van professionele organisaties (Annelies Nevejans, (archivaris), *De waarde van architectuurarchieven: tussen cultuur en commercie*, studiedag VVBAD, september 2004). (zie bijlage1)

I.2.5. Publicaties

Cf. Jaarplan 2004, doelstelling 1.2.1 (Bewustmaking rondom archiefwerking)

Om het belang van architectuurarchieven en de werking van het CVAa binnen de archiefwereld bekend te maken, publiceerde het team een artikel in de *Bibliotheek- en archiefgids* van de VVBAD. (Tom Avermaete, Annelies Nevejans en Bregje Provo, 'Architectuurarchieven in kaart' in: *Bibliotheek- en archiefgids*, 2004, nr. 4, pp. 15-18). (zie bijlage 4). Daarnaast maakt het CVAa dit initiatief ook bekend binnen de erfgoedsector ('Centrum Vlaamse Architectuurarchieven' in: *Binnenkrant Ons Heem*, Herdersem, Heemkunde Vlaanderen vzw, 2004, nr. 3, pp. 1-2).

I.2.6. Debat voeren over architectuurarchieven

Cf. jaarplan 2004, doelstelling 1.2.1 (Bewustmaking rondom archiefwerking)

In 2004 heeft het CVAa een aantal malen deelgenomen aan het publieke debat over de waarde van het roerende en onroerende architecturale erfgoed. Dit gebeurde ondermeer naar aanleiding van de polemiek rond de Boekentoren in Gent (De Tijd, *Gentse Boekentoren moet publiek gebouw worden*, 4 februari 2004, p. 13), de Dag van de architectuur (forum <http://www.victoriadeluxe.be/wintercircus>).

In december 2004 nam het CVAa ook een standpunt in ten opzichte van de noodkreet van het Sint-Lukasarchief (De Morgen, *'Niet alleen Sint-Lukas helpen, maar alle archieven'*, 21 december 2004, p. 19).

I.2.7. Deelname aan publieksevenementen

Cf. Jaarplan 2004, actie 6 (Aanwezigheid publieksmanifestaties)

Het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven was met een presentatiestand aanwezig op de Cultuurmarkt in Antwerpen (29 augustus 2004) en op de Dag van de architectuur (10 oktober 2004). Het CVAa tracht op verschillende manieren in te spelen op de eigenheid van deze massamanifestaties, om zo op een optimale manier te sensibiliseren rondom architectuurarchieven.

I.2.8 Gesprekken met actoren uit het veld

Tijdens 2005 werden een groot aantal gesprekken gevoerd met archiefvormers, -bewaarders en – gebruikers. Tijdens deze gesprekken werd het belang van architectuurarchieven toegelicht en werd getracht reacties los te weken in functie van het inventariserende onderzoek voor de Stafkaart.

II. ACTIES RONDOM BEWAREN, ONDERZOEKEN EN ONTSLUITEN

II.1 Doelstellingen

Zoals in het beleidsplan wordt vermeld wil het CVAa concreet bijdragen tot het duurzaam bewaren, onderzoeken en ontsluiten van architectuurarchieven én architectuurbescheiden optimaal inzetten voor kennisoverdracht (cf. *Beleidsplan Archiefcoördinatie, 2.1 (Missie)*). Om tegemoet te komen aan deze doelstellingen werden drie programma's opgestart die zich situeren op verschillende strategische niveaus: partnerships, geïntegreerde projecten en een publicatiereeks.

II.2 Concrete acties

II.2.1. Partnerships

Cf. Jaarplan 2004, actie 13 (Opzetten 'testcase' met archiefinstellingen)

Via het programma van de partnerships werkt het CVAa samenwerkingsmodellen uit rond specifieke architectuurarchieven. Er wordt uitgegaan van de precaire toestand (meestal op het niveau van bewaren, soms ook op niveau van ontsluiten of valoriseren) van een architectuurarchief of – archiefbestanden. Het programma van de partnerships brengt tijdens een afgebakende periode verschillende partners samen rond dit probleem en gaat projectmatig te werk. De partners zijn elk afzonderlijk gespecialiseerd in een facet van het globale project (archivistiek, architectuurgeschiedenis, conservatiedeskundigen, bewaarinstellingen,...), maar werken aan een geïntegreerd eindresultaat. Het CVAa vervult bij elk partnership een coördinerende rol, begeleid en ondersteunt actief het project en waakt over de kwaliteit en de geboekte resultaten. Tenslotte wordt de verzamelde kennis uit elke partnership duurzaam vastgelegd.

In 2004 werden de volgende partnerships voorbereid:

II.2.1.1. Van huffel – Isgour – De Pauw

De archieven van drie belangrijke Vlaamse architecten (Albert Van huffel, Isia Isgour, Alfons De Pauw) werden in bewaring gegeven aan respectievelijk een museum, een culturele instelling en een stadsdienst. De bestanden zijn slechts beperkt ontsloten, maar worden veelvuldig geraadpleegd. Het opzoeken en terugplaatsen van de stukken wordt erg bemoeilijkt door het ontbreken van een nummering en een goede toegang. Het behoort niet tot de basisopdracht en de mogelijkheden van de respectievelijke instellingen om aan deze problemen te verhelpen.

In deze drie gevallen brengt het CVAa onder meer de volgende partners samen: de bewaarinstelling (geeft de problemen en mogelijkheden aan), de opleiding Master of arts in de Archivistiek: Erfgoed- en Hedendaags Documentbeheer (via stages wordt het archief geordend en ontsloten), experts architectuurgeschiedenis (hebben kennis over de architect, de genese van het ontwerp en de inhoud van het archief).

II.2.1.2 Vlaams Bouwmeester (Vlaams Bouwmeester, Brussel)

Eind maart 2005 loopt het mandaat van de eerste Vlaams Bouwmeester af. De activiteiten van de bouwmeester hebben geresulteerd in een omvangrijk architectuurarchief. Het archief is een bijzondere casus binnen de doelstelling van het CVAa om architectuurarchieven beter te bewaren en ontsluiten. Het archief (open oproepen, meesterproef,...) omvat immers vaak verschillende visies van ontwerpers

op één cruciaal architecturaal vraagstuk. Deze karakteristiek maakt dat het archief bijzonder goed inzetbaar is binnen onderwijssituaties en publiekswerking, waarin niet één oplossing, maar juist verschillende architecturale stellingnamen tegenover één vraag worden belicht.

Vanuit het team van de Vlaams Bouwmeester werd voorgesteld om een partnership uit te bouwen. De doelstellingen van deze partnership zijn het opstellen van een archiefschema, het ordenen, het beschrijven, het inventariseren en het toegankelijk maken van het archief.

Het CVAa stelde in deze partnership zijn expertise over architectuurarchieven ter beschikking door het opmaken van een archiefschema en het aanbieden van een databank voor de verwerking van de archiefbeschrijvingen. In 2005 wordt deze partnership verder uitgewerkt op het niveau van de ontsluiting en de valorisatie. Andere partners zijn de cel Informatiebeheer van het departement AZF en het Algemeen Rijksarchief. Aanvullend worden aanbevelingen opgesteld voor een toekomstig bouwmeester om aan goed documentbeheer te doen en de partnership verder te zetten.

II.2.1.3 Sociale huisvestingsmaatschappijen (Algemeen Rijksarchief, Gent/Beveren)

Een van de belangrijke actoren in de gebouwde omgeving zijn de private lokale huisvestingsmaatschappijen. Archiefbeheer is vaak geen prioriteit bij deze maatschappijen. Het Algemeen Rijksarchief werkt momenteel aan richtlijnen voor de bewaring en vernietiging van archiefdocumenten van de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (VHM). Dit is een bovenlokale publieke organisatie, die de private huisvestingsmaatschappijen overkoepelt en controleert.

Samen met het Rijksarchief wordt een inventaris opgemaakt van de archiefproducten op lokaal en bovenlokaal niveau. Op basis van deze inventaris zullen in 2005 richtlijnen en aanbevelingen opgesteld worden voor het bewaren, beheren en vernietigen van archiefbescheiden. Het CVAa geeft advies over welke documenten voor definitieve bewaring in aanmerking komen.

II.2.1.4 Portfolio's van architecten (Architectuurwijzer vzw, Hasselt)

Architectuurwijzer vzw, een lokaal architectuurinitiatief uit de provincie Limburg, is in 2004 van gestart met de inventarisatie van al wat er op Limburgs grondgebied door de jaren heen gebouwd is. Aan de architecten van gerealiseerde Limburgse bouwprojecten wordt gevraagd om een minimum aan informatie over het betreffende project via een standaardformulier aan Architectuurwijzer ter beschikking te stellen. Het gaat hierbij zowel om stedenbouwkundige als landschapsprojecten, architectuur en interieur. Het is de bedoeling de aangeleverde informatie op te nemen in een databank.

Het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) heeft in het kader van het eigen archiefbeheer en een samenwerkingsverband met de Vlaams Bouwmeester een databank ontwikkeld (zie punt II.2.1.2). Naast de hoofdfiche die gebaseerd is op ISAD (G) zijn er nog een aantal subfiches toegevoegd. Deze subfiches voorzien een reeks bijkomende velden waardoor het mogelijk is meer gedetailleerde gegevens op te slaan in verband met de bouwheer, het ontwerpverband (ontwerper / bureau), het type bouwwerk en de locatie van het project. Dergelijke werkwijze maakt het ook mogelijk eenvoudig gerichte zoekacties in de databank door te voeren, bijvoorbeeld alle projecten in eenzelfde gemeente, van eenzelfde ontwerper of eenzelfde type bouwwerk.

Deze databank is uitermate geschikt voor het inventariseren en gedetailleerd beschrijven van portfolio's van ontwerpers en/of projectdossiers. Het CVAa stelt haar expertise met betrekking tot de ontwikkelde databank ter beschikking van Architectuurwijzer. In 2005 wordt deze partnership verder uitgewerkt. Het CVAa krijgt toegang tot de gegevens die verzameld werden in het kader van het inventarisatieproject van Architectuurwijzer.

II.2.2. Geïntegreerde projecten

Cf. Jaarplan 2004, actie 16 (Opzetten van een testcase rondom onderzoek)

Het programma van de geïntegreerde projecten van het CVAA vertrekt vanuit twee vaststellingen. Enerzijds is er de beperkte doorstroming van het recente architectuurwetenschappelijk onderzoek naar het grote publiek. Anderzijds hebben archiefinstellingen die architectuurarchieven bewaren vaak onvoldoende middelen om nieuw verworven fondsen bekend te maken en te ontsluiten.

De geïntegreerde projecten van het CVAA willen zich strategisch positioneren ten opzicht van deze twee lacunes. Ze willen een verband leggen tussen:

- wetenschappelijk onderzoek
- architectuurarchieven
- publiekswerking

De projecten hebben als doelstelling om deze verschillende elementen te integreren rondom een thema en vanuit zogenaamde sleutelprojecten (ontwerpen voor gebouwen of -gehelen).

In 2004 werd het volgende project voorbereid

II.2.2.1. Wonen in Welvaart

Het geïntegreerde project 'Wonen in welvaart' behandelt de architectuur van het wonen in de periode 1950-1973. Er bestaat vandaag een grote architectuurhistorische belangstelling voor de experimenten rond wonen uit de jaren vijftig en zestig die vanuit de architectuur, het middenveld en de populaire media werden geïnitieerd. Jonge vorsers aan verschillende Vlaamse onderzoeksinstituten leggen zich op dit ogenblik toe op het thema van het wonen vanuit verschillende perspectieven (architectuurhistorisch, historisch, sociologisch, gender,...).

Tegelijkertijd stelt zich de vraag naar hoe we omgaan met de architecturale erfenis van de jaren vijftig en zestig. Vele experimentele woongebouwen en –projecten kampen immers met belangrijke bouwtechnische problemen. Vandaag moet worden beslist of voor deze gebouwen dure restauraties dienen te worden gestart, of dat het meer raadzaam is over te gaan tot afbraak en plaats te bieden aan nieuwe experimenten.

Tenslotte, worden op dit ogenblik de archieffondsen, gevormd in de jaren vijftig en zestig, aangeboden aan bewaarinstellingen. Naar aanleiding van het opdoeken van bureaus of het overlijden van architecten zijn er de voorbije jaren verschillende archieven aangeboden.

Tegen deze achtergrond bereidde het CVAA in 2004 het project 'Wonen in welvaart' voor. Dit project beoogt de resultaten van recent wetenschappelijk onderzoek (architectuur- en kunstgeschiedenis, geschiedenis) en belangrijke archiefbestanden rondom het thema van het wonen op een kritische wijze bekend te maken aan een breed publiek. Het wil zo een bijdrage leveren aan het publieke debat over de architectuur van het wonen en over het belang van architectuurarchieven.

Dit gebeurt door middel van een geïntegreerd project (onderzoek, archieven, publiekswerking), waarin een aantal belangrijke woningen of woongehelen, ontworpen door Vlaamse architecten (1950-1973), centraal staan. Enerzijds vormen deze sleutelontwerpen de aanleiding voor het verzamelen en tonen van archiefbestanden en het opbouwen van fotodocumentatie. Anderzijds zijn deze sleutelontwerpen de concrete loci waarrond de vertaling van wetenschappelijk onderzoek plaatsvindt. Het resultaat is een tentoonstelling en catalogus waarin – aan de hand van concrete en herkenbare sleutelontwerpen uit de jaren vijftig en zestig - verschillende perspectieven (architecturaal, stedenbouwkundig, sociologisch, cultureel, politiek, bouwtechnisch) op de thematiek van het wonen worden geopend.

Het CVAA waakt erover dat dit project zowel resulteert in een publieksmoment (kennisverspreiding en sensibiliseren) als in een catalogus. Deze laatste verzamelt en verduurzaamt niet alleen de hedendaagse kennis over het wonen van de jaren vijftig en zestig, maar biedt ook een bijkomende toegang tot de bestanden in de verschillende archiefinstellingen.

In de loop van 2004 werd de start van het project voorbereid. In februari werden aanvragen voor projectsubsidies uitgeschreven. Mogelijke partners voor het project werden gecontacteerd.

II.2.3 Publicatiereeks

Binnen Vlaamse archief- en onderzoeksinstituten is in de voorbije jaren belangrijke archivalische en architectuurhistorische kennis over architectuurarchieven gegenereerd. Al te vaak bleef die kennis echter beperkt tot de pagina's van het onderzoeksrapport of de eindverhandeling, de grenzen van de onderzoeksgroep of de muren van de instelling. Dit verhindert dat kennis resulteert in expertise of deskundigheid. Het verplicht archivariissen, onderzoekers of studenten om hun vakkennis telkens vanaf nul op te bouwen.

De publicatiestrategie van Het CVAA wil hierin verbetering brengen. Het wil de wetenschap over architectuurarchieven verzamelen, verdiepen en verspreiden in functie van een bredere doelstelling: het beter bewaren en ontsluiten van architectuurarchieven en het opbouwen van expertise over het architecturale erfgoed.

Het CVAA heeft twee publicatiereeksen opgestart: de deelreeks architectuurarchieven en de architectuurhistorische reeks.

II.2.3.1 Deelreeks: Handleiding architectuurarchieven

De deelreeks Handleiding architectuurarchieven behandelt archieftechnische vraagstukken rond het bewaren, ordenen, beschrijven en selecteren van architectuurarchieven. Deze reeks brengt bestaande expertise uit binnen- en buitenland samen in een helder en gestructureerd betoog en biedt nadere toegangen tot specifieke informatie.

Archiefinstellingen, andere archiefbewaarders (scholen, onderzoeksinstituten, erfgoedverenigingen...) en archiefvormers kunnen deze reeks als handleiding gebruiken om hun architectuurarchieven beter te beheren.

De archieftechnische publicatiereeks ging in 2004 van start met de uitgave van *Handleiding architectuurarchieven: inventarisatie* (Antwerpen, 2004, 154 p.). Aan de basis van deze publicatie lag het archivalisch onderzoek naar architectuur- en atelierarchieven (FWO/Max-Wildiersfonds) dat enkele jaren geleden werd gevoerd binnen de onderzoeksgroep architectuurgeschiedenis en monumentenzorg aan de KULeuven. Een van de resultaten van dit onderzoek was een handleiding voor het inventariseren van architectuur- en atelierarchieven.

In 2004 heeft het CVAA acties ondernomen om de kennis uit de handleiding te vertalen naar een duurzaam product. De studie werd herwerkt, aangevuld en omkaderd en eind 2004 gepubliceerd.

II.2.3.2 Deelreeks: architectuurhistorische publicaties

Naast de archieftechnische publicatiereeks, is het CVAA in 2004 ook gestart met de voorbereidingen van een architectuurhistorische reeks. Binnen deze reeks passen zowel oevrelijsten van architecten(bureaus) als thematisch gerichte architectuurhistorische publicaties. De inzet van de architectuurhistorische reeks is : (a) sensibiliseren rondom architectuurarchieven, (b) een aantal kwalitatieve toegangen tot archiefbestanden creëren en (c) een platform bieden voor verdere ontsluiting of onderzoek.

In 2004 werd een project opgezet ter voorbereiding van de publicatie van een integrale inventaris van het oeuvre en de archieven van Huib Hoste. Het onderzoek ter voorbereiding van de samenstelling van de oevrelijst werd uitgevoerd door Ann Verdonck in opdracht van de Afdeling Monumenten &

Landschappen van de Vlaamse Gemeenschap. Het is de bedoeling op deze oevrelijst te bewerken en de informatie te hertalen naar een publicatie voor een breder publiek en aan te vullen met situerende artikels.

De archieven met betrekking tot het oeuvre van Hoste zitten verspreid bij verschillende bewaarinstellingen en privé-personen. De monografie over Huib Hoste brengt de verschillende deelarchieven virtueel samen en worden als één geheel beschreven. Het CVAa is van mening dat een dergelijke integrale inventaris een wezenlijke en duurzame bijdrage zou zijn voor de ontsluiting van het moderne architecturale erfgoed in Vlaanderen. De inventaris is een essentieel element voor verdere consultatie en onderzoek. Daarnaast zal de inventaris ongetwijfeld ook een sensibiliserende functie vervullen.

II.2. Opvolgen van signalen architectuurarchieven

Cf. Jaarplan 2004, doelstelling 1.2.2 (Opstarten van het in kaart brengen van architectuurarchieven en archiefinstellingen)

Binnen de werking van het CVAa worden op regelmatige basis verschillende archiefbestanden van architecten, die op dit ogenblik geen goede bestemming hebben, gesignaleerd. Het CVAa volgt deze signalen op en beschouwt het als een permanente opdracht om te zoeken naar pistes voor de bewaring van dergelijke fondsen. Om niet vooruit te lopen op de resultaten van het onderzoek in het kader van de Stafkaart Vlaamse Architectuurarchieven, werd de optie genomen om de archiefbestanden voorlopig ter plaatse bij de archiefbewaarder (in casu de archiefvormer of zijn verwanten) te bewaren en advies en ondersteuning te verlenen bij de ordening en inventarisatie van de bestanden.

In de loop van 2004 werd in dit kader advies en ondersteuning verleend in verband met het beheer van de persoonsarchieven van ondermeer Armand Liebert, Peter Callebout, Groep Planning, Stichting Architectuurmuseum Gent (SAM) en Jean Van den Bogaerde.

III. KENNISOVERDRACHT

III.1 Algemene doelstellingen

Uit het onderzoek door het team van het CVAa (interviews, prospectiebezoeken, literatuuronderzoek,...) en de gerichte vragen die op regelmatige basis worden gesteld kan worden afgeleid dat er in Vlaanderen nood is aan een expertisecentrum voor architectuurarchieven. Het CVAa heeft in 2004 dan ook niet gearzeld de rol van intermediair expertisecentrum voor de inventarisatie, inbewaargeving en valorisatie van architectuurarchieven op zich te nemen. De rol van expertisecentrum is het resultaat van de accumulatie van alle andere rollen en doelstellingen die het CVAa zich heeft gesteld.

Eenzijds heeft het CVAa actief bijgedragen aan de opbouw van expertise door middel van de organisatie van de adviesraad (IV.2.3), partnerships (II.2.), geïntegreerde projecten (II.2.2) en publicaties (II.2.3). Anderzijds heeft het CVAa de kennis over architectuurarchieven, die elders is opgebouwd, verzameld door het bijwonen van studiedagen, colloquia en workshops. Het CVAa heeft in 2004 ook getracht om op de hoogte te blijven van internationale ontwikkelingen in de sector van de architectuurarchieven via haar actief lidmaatschap binnen internationale verenigingen (cf. V.2.1).

De ontwikkelde en verzamelde expertise werd actief ingezet bij het verlenen van advies aan archiefvormers, -bewaarders en -gebruikers.

III.2 Concrete acties

III.2.1 Expertiseverlening aan archiefvormers en archiefbewaarders

Verschillende particuliere architecten en architectenbureaus contacteerden het CVAa met de vraag advies te verlenen met betrekking tot het beheer van hun archief (cf. II.2.)

Daarnaast verleende het CVAa advies aan verschillende overheden en overheidsinstellingen die specifieke vragen stelden omtrent het beheer van hun architectuurarchieven.(cf. II.2.1.2 en II.2.1.3). De scheiding tussen privaat- en publiekrechtelijke archieven blijkt in het algemeen zeer moeilijk werkbaar voor een thematische benadering van architectuurarchieven.

III.3.2 Vraagbaak

Het CVAa kreeg in 2004 regelmatig vragen via e-mail, telefoon, fax of per post in verband met architectuurhistorische onderwerpen of architectuurarchieven. Vaak betrof het zeer beperkte vragen waarop onmiddellijk antwoord kon worden geboden, soms was meer uitgebreid onderzoek en advies nodig. In de loop van 2004 werden 22 vragen uitgebreid opgevolgd (cf. overzicht in bijlage 3).

Op basis van types vragen die herhaaldelijk werden gesteld, werden er standaardantwoorden ontwikkeld die in de toekomst zullen worden opgenomen in een FAQ-rubriek op de website van het CVAa (cf. I.2.3.).

III.3.3 Deelname aan workshops, colloquia, studiedagen

Het CVAa verzamelt kennis en expertise over architectuurarchieven door het bijwonen van studiedagen, colloquia en workshops in binnen en buitenland (cf. bijlage 2).

IV. COÖRDINATIE

IV.1 Algemene doestellingen

Conform het beleidsplan en het Jaarplan 2004 lag de focus tijdens het eerste werkingsjaar op het verkennen en het in kaart brengen van het landschap van de architectuurarchieven in Vlaanderen. Vlaanderen kent reeds enkele initiatieven rond architectuurarchieven. Daarnaast bewaren allerlei instellingen en personen architectuurarchieven.

In het beleidsplan wordt de coördinatie van het CVAA geformuleerd als een dubbele opdracht: enerzijds het in kaart brengen van de bewaarplaatsen van architectuurarchieven in de gevestigde bewaarinstellingen in Vlaanderen, het onderzoeken van de mogelijkheden voor verwerving, bewaring, ontsluiting en valorisatie van architectuurarchieven alsook het inventariseren van de wijze waarop architectuurarchieven ingezet worden in onderwijs en onderzoek. Anderzijds acties ondernemen die leiden tot samenwerking tussen de verschillende actoren die zich inlaten met architectuurarchieven.

Het beoogde eindresultaat van het inventariserende deel van de coördinatieopdracht is een Stafkaart Vlaamse Architectuurarchieven. Deze Stafkaart moet een handleiding zijn voor iedereen die op zoek is naar informatie rond architectuurarchieven en de overheid inzicht bieden in het landschap van architectuurarchieven in Vlaanderen. Het einddoel van de samenwerking tussen de verschillende instellingen is een betere bewaring, ontsluiting en valorisatie van architectuurarchieven.

IV.2 Concrete acties

Bij het inventariserende onderzoek werden de actoren via twee wegen benaderd: enerzijds nam het CVAA gericht contact op met actoren in het veld om interviews af te nemen, te prospecteren en gegevenste verzamelen. Anderzijds trachtte het door middel van de folder, artikelen, debat, lezingen, ... reacties los te weken uit het veld.

IV.2.1 Stafkaart: inventarisatie en in kaart brengen van gegevens

In de loop van 2004 werden actoren uit het veld van de architectuurarchieven in Vlaanderen bezocht en bevraagd. Hierbij werd getracht in de mate van het mogelijke een zo breed mogelijk blikveld aan te houden. De verschillende deelgroepen – archiefvormers, archiefbewaarders en archiefgebruikers – werden verder opgesplitst en doelgericht bevraagd. Enerzijds gingen de coördinator en de archivaris op pad om bepaalde belangrijke actoren te interviewen en instellingen te bezoeken. Op deze manier was het mogelijk om in te spelen op specifieke aandachtspunten. Deze directe en persoonlijke aanpak maakte veel reacties los en bevorderde een vlotte samenwerking.

Anderzijds werden ook heel wat actoren aangeschreven per brief of per mail. Deze minder intensieve benadering van het veld, leverde echter ook bijzonder waardevolle informatie op.

Naast het bevragen van de actoren, trachtte het CVAA ook verschillende architectuurarchieven actief op te sporen. Hierbij werd onder meer een beroep gedaan op literatuur en onderzoek in het kader van eindverhandelingen aan de verschillende universiteiten en hogescholen.

Aan de hand van gesprekken, correspondentie, literatuuronderzoek, ... werden de heersende problematieken binnen het veld van de architectuurarchieven in Vlaanderen in kaart gebracht en werd informatie over de bewaarplaatsen en –omstandigheden van verschillende archiefbestanden vastgelegd.

Eind 2004 werd een structuur ontwikkeld waarbinnen de verzamelde informatie aangeboden zal worden aan beleidsmakers en het geïnteresseerde publiek. Deze Stafkaart Vlaamse Architectuurarchieven zal medio 2005 worden voorgesteld. Het CVAA heeft een tweeledige structuur

voor ogen. Enerzijds zal de Stafkaart bestaan uit kritisch rapport waarin een analyse wordt gemaakt van het huidige landschap van architectuurarchieven in Vlaanderen. Daaraan worden een aantal conclusies en aanbevelingen voor de toekomst verbonden die uit het gevoerde onderzoek naar voor gekomen zijn.

Een tweede deel moet een overzicht bieden van de bewaarplaatsen van architectuurarchieven in Vlaanderen (cf. IV.3.2.).

IV.3.2 Architectuurarchieven toegankelijk maken: Archiefbank Vlaanderen & Odis

Cf. Jaarplan 2004, actie 14 (Uittesten van opname van architectuurdata in Archiefbank Vlaanderen) + extra op Jaarplan 2004

Om de gegevens over architectuurarchieven in Vlaanderen vlot toegankelijk te maken voor een breed publiek werd gekozen om samen te werken met *Archiefbank Vlaanderen (ABV)*, een digitaal register voor particuliere archieven in Vlaanderen.

Daar het in de loop van het onderzoek ook opportuun bleek om bijkomende biografische informatie over architecten en architectuurinstellingen op een gestructureerde manier aan te bieden, werd er voor gekozen om samen te werken met *Onderzoekssteunpunt en databank intermediaire structuren (Odis)*. Dit initiatief wordt gedragen door dezelfde vier onthaalinstellingen van ABV, meerbepaald het ADVN, AMSAB, KADOC en Liberaal Archief.

In 2004 werden de voorbereidende gesprekken gevoerd voor het verkrijgen van invoerrechten op beide databanken en het bepalen van de coördinerende rol die het CVAa op zich zou nemen bij het invoeren en opvolgen van gegevens met betrekking tot architectuurarchieven in deze databanken.

IV.3.3 Organisatie van informele *Adviesraad architectuurarchieven Vlaanderen*

Cf. Jaarplan 2004, actie 1 (Samenstellen Adviesraad architectuurarchieven Vlaanderen)

Het CVAa wil enerzijds een platform aanbieden waar deskundigen kunnen overleggen over bepaalde onderwerpen in verband met architectuurarchieven. Daartoe werd een adviesraad opgericht. In deze adviesraad worden mensen samengebracht uit de verschillende sectoren die in aanraking komen met architectuurarchieven: archiefvormers, -bewaarders en –gebruikers. In de adviesraad van het CVAa wordt onder meer gecommuniceerd over de eigen werking. Daarnaast dient de adviesraad ook als platform voor discussie over bepaalde vragen met betrekking tot architectuurarchieven

In 2004 heeft de adviesraad vooral gefungeerd als klankbord voor het onderzoek in functie van de Stafkaart Vlaamse Architectuurarchieven. De Adviesraad kwam in de loop van 2004 drie maal samen (1 maart, 14 juni en 4 oktober).

V. COMMUNICATOR EN BEMIDDELAAR

V.1 Algemene doelstellingen

Er worden rond (architectuur)archieven en erfgoed talrijke nationale en internationale initiatieven genomen. Het voorbije werkingsjaar heeft het CVAa het veld van de Vlaamse architectuurarchieven vertegenwoordigd op verschillende professionele en publieke fora.

Zoals het beleidsplan vermeldt, wil het CVAa als communicator en bemiddelaar fungeren tussen alle mogelijke actoren die met architectuurarchieven in aanraking komen. Het CVAa definieert deze rol van communicator en bemiddelaar zowel op een nationaal als op een internationaal niveau.

V.2 Concrete acties

V.2.1 Vertegenwoordiger in verschillende overlegorganen

Het CVAa heeft in 2004 invulling aan zijn rol van communicator en bemiddelaar gegeven door het veld van de architectuurarchieven te vertegenwoordigen in verschillende nationale en internationale overlegorganen:

- VVBAD/AHD (Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief- en Documentatiewezen / Sectiebestuur Archief en Hedendaags Documentbeheer)
- Adviesraad Archiefbank Vlaanderen
- Programmacommissie OKV (Openbaar Kunstbezet in Vlaanderen)
- KAPA (Kring van Archivarissen in de Provincie Antwerpen)
- ICA/SAR (International Council on Archives / Section on Architectural Records)
- ICAM (International Confederation of Architectural Museums)

Bijlage 1: Tekst lezing ‘De waarde van architectuurarchieven: tussen cultuur en commercie?’ (VVBAD, 24 september 2004)

In deze lezing wil ik het hebben over het spanningsveld tussen het benadrukken van de culturele waarde van architectuurarchieven en de commerciële waarde die daaruit voortvloeit, een spanningsveld waar het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa) dagelijks mee geconfronteerd wordt in haar werking. Voor ik dieper inga op de problemen die deze spanning met zich meebrengt en de antwoorden die het CVAa hierop tracht te geven, wil ik eerst de werking van het Centrum nader toelichten.

I. Inleiding

Het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven is een vrij recente speler in het archiefveld. Het is het resultaat van het Archiefdecreet op de privaatrechterlijke archiefwerking uit 2002. In dit decreet werden in de eerste plaats de vier archief- en documentatiecentra op basis van maatschappelijk-filosofische stromingen bevestigd: KADOC, AMSAB, Liberaal Archief en het ADVN. Daarnaast werd de Archiefbank Vlaanderen opgericht. Tenslotte werden ook zes culturele thema's onderscheiden waarrond archiefwerking geïnitieerd moest worden: literair erfgoed, muzikaal erfgoed, architecturaal erfgoed, deportatie en verzet, kerkelijk erfgoed en tenslotte ook rond het bedrijventhema. De culturele ontsluiting van de architectuurarchieven werd toegewezen aan het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven (CVAa).

In november 2003 was de oprichting van het CVAa een feit met de aanstelling van een coördinator, Tom Avermaete, architect en doctor in de toegepaste wetenschappen/architectuur. De equipe werd in de daarop volgende maanden verder uitgebreid met een polyvalent medewerker Bregje Provo, kunsthistorica en een archivaris, in casu mezelf. We zijn van mening dat deze combinatie van onze verschillende achtergronden en opleidingen de werking van het centrum alleen maar ten goede kan komen.

Eén van de eerste problemen waar we mee geconfronteerd werden, was het feit dat in het archiefdecreet nauwelijks aangegeven werd hoe de archiefwerking ingevuld moest worden. Een belangrijke opdracht was dan ook het definiëren van de rollen en de acties om inhoud te geven aan de werking.

Als hoofddoel stelt het Centrum vanzelfsprekend de betere bewaring en ontsluiting van architectuurarchieven. Daarnaast willen we ook zowel de architectuurhistorische als de archivalische kennis rondom deze archieven ontsluiten en ter beschikking stellen van een breder publiek. Vandaag de dag is die kennis vaak fragmentarisch aanwezig, ze blijft ze beperkt tot de pagina's van een onderzoeksrapport of de grenzen van een onderzoeksgroep. Dit verhindert dat kennis wordt opgebouwd en dat er deskundigheid ontstaat. Om dit te bereiken is het belangrijk alle betrokkenen gevoelig te maken voor de problematiek van architectuurarchieven: van de archiefvormer, over de – bewaarder tot en met de gebruiker, het grote publiek en last but not least de overheid. Het feit dat er eindelijk een Centrum Vlaamse Architectuurarchieven is, bewijst de aandacht voor het archivalische architectuurerfgoed. Het is natuurlijk onze taak om die bezorgdheid te continueren. Archiefwerking met betrekking tot het architecturale erfgoed is een noodzaak. Architectuurarchiefstukken zijn immers waardevolle kennisdragers. Ze getuigen van een complex ontwerpproces dat met bouwen en architectuur gepaard gaat. De gebouwde omgeving is ook een realiteit waar ieder van ons elke dag willens nillens mee geconfronteerd wordt. Architectuurarchieven helpen ons de hedendaagse omgeving te begrijpen. Ze bieden een referentiekader voor iedereen die bouwt, verbouwt of gewoon woont. Architectuurarchieven leggen niet alleen een ontwerp- en bouwproces vast, maar kunnen daarnaast ook de neerslag zijn van debatten over nieuwe woonvormen, de ontwikkeling van steden, de inrichting van de publieke ruimte, de aanleg van infrastructuur of de ontwikkeling van de bouwtechniek.

Vanuit dit perspectief bekeken hebben architectuurarchieven een belangrijke cultuur-historische waarde. Het zijn essentiële elementen binnen de culturele biografie van een regio.

Architectuurarchieven illustreren hoe een bepaalde gemeenschap op een gegeven ogenblik omgaat met haar gebouwde omgeving.

II. Probleemstelling

De culturele ontsluiting van de archieven is eigenlijk de enige rol die de thema-archieven concreet op zich moeten nemen volgens het Archiefdecreet. Derhalve wil het CVAA de culturele waarde van architectuurarchieven uit het verleden en het heden aantonen en bevattelijk maken voor het brede publiek.

Door de aandacht te vestigen op deze culturele waarde, verhoogt echter ook het bewustzijn van de commerciële waarde die architectuurarchieven in zich dragen.

Binnen de werking van het CVAA worden we bijgevolg geconfronteerd met een spanningsveld tussen de culturele waarde van architectuurarchieven en de commerciële waarde die daaruit voortvloeit. Dit spanningsveld vormt niet enkel een probleem voor de werking van het CVAA, maar ook voor de architectuurarchieven op zich. Door hun samenstelling lijken architectuurarchieven immers voorbestemd om een grote commerciële waarde te ontwikkelen. Elk architectuurarchief bevat wel bescheiden die een bepaald project visualiseren. Precies deze archiefbescheiden blijken een grote appellerende waarde te hebben. Schetsen, plannen, maquettes, aquarellen of perspectieftekeningen blijken veel mensen aan te spreken. Zelfs een leek die de tekeningen niet kan 'lezen', kan er toch een esthetische of decoratieve waarde aan toekennen. Aquarellen van mooie voorgevels, schetsen van architectuurprojecten of zelfs plattegronden vinden makkelijk hun weg naar muurlijsten van woonkamers, kantoren, hotels of veilinghuizen. De architectuur-technische betekenis van de documenten is daarbij zeker van secundair en vaak van totaal geen belang.

We zijn van mening dat deze grote esthetische of decoratieve waarde van het iconografisch materiaal in architectuurarchieven een vrij specifieke eigenschap is in vergelijking met de meeste andere archieven. Hierdoor verkrijgen architectuurarchieven niet alleen gemakkelijk een commerciële waarde, ook op de processen van selectie en schoning in architectuurarchieven heeft dit een enorme impact. In veel gevallen blijft immers enkel het visueel aantrekkelijke materiaal bewaard en worden de andere documenten vernietigd. De kans is erg groot dat we vandaag nog een prachtige collectie plannen ergens op een zolder ontdekken, terwijl de bijbehorende bestekken, de briefwisseling en de boekhouding van de architect al lang op de container zijn beland. De huidige eigenaars van architectuurarchieven zijn zich bewust van de grote esthetische waarde van de tekeningen en ontwerpen, maar worden zich stilaan ook bewust van de commerciële waarde die daaraan vasthangt. Het gevaar schuilt dan in het feit dat men zal trachten de mooiste illustratieve stukken het archief te lichten en deze te koop aan te bieden als verzameling, of in het slechtste geval per lot of per stuk.

Op deze tendens van toenemende commercialisering moet het CVAA een antwoord trachten te formuleren. We moeten niet alleen het hoofd bieden aan complete archieven die te koop worden aangeboden, maar we moeten ook trachten te voorkomen dat de archieven versnipperd raken en er een stapeltje plannen op een veiling verkocht wordt, wat bouwdoSSIERS aan archief X verkocht worden, boeken en tijdschriften aan bibliotheek Y geschonken worden en tenslotte de complete briefwisseling in rook opgaat. Een tegengewicht bieden is evenwel niet vanzelfsprekend, daar de werking van het CVAA in de eerste plaats gericht is op particuliere archieven. De vormers of bezitters van dergelijke archieven zijn volkomen vrij om na afloop van de wettelijk vastgelegde administratieve bewaartermijn hun archieven te schenken, te verkopen of zelfs te vernietigen.

III. Alternatieven

Toch probeert het CVAA alternatieven te ontwikkelen, om in de toekomst architectuurarchieven te behouden, te bewaren en te ontsluiten.

Laten we eerst en vooral duidelijk stellen dat het CVAA niet van plan is geld op tafel te leggen om architectuurarchieven te verwerven. Binnen de sector van de architectuurarchieven wordt het CVAA

op Belgisch vlak echter geconfronteerd met de vrij agressieve aankooppolitiek van de Archives d'Architecture Moderne, die haar actieterrein helaas niet beperkt tot Wallonië, maar ook Vlaamse architecten over de streep tracht te halen. Het AAM heeft voor haar aankooppolitiek vanzelfsprekend vrij behoorlijke budgetten ter beschikking. Het CVAA kan zich een gelijkaardige aankooppolitiek niet veroorloven, maar zelfs mocht dit het geval zijn, wenst het CVAA niet bij te dragen aan de spiraal van opbieden en commercialisering. Het verkiest zich aan te sluiten bij de algemeen heersende consensus in het Vlaamse archieflandschap om niet te betalen voor archieven, maar daarentegen met kwaliteitsvolle alternatieven de bezitters te overhalen hun archieven te schenken.

De alternatieven die het CVAA uitwerkt zijn drievoudig:

A. Kwalitatief alternatief

Ten eerste biedt het CVAA als tegenhanger voor de commerciële denkpiste een scenario waarbij de archieven kwalitatief en duurzaam bewaard en ontsloten worden. Dit moet een sterke troef worden die het CVAA kan uitspelen naar archiefvormers toe. Voorbeelden uit andere archiefsectoren hebben reeds uitgewezen dat dit scenario werkbaar is. Door het archief binnen het CVAA te bewaren, bied je het aangeboden archief een meerwaarde die zou ontbreken mocht het archief verkocht worden. Die meerwaarde bestaat uit verschillende facetten:

1) In de eerste plaats moet je als instelling enige credibiliteit opbouwen ten opzichte van mensen uit het veld waarop de archiefwerking gericht is. Het is belangrijk te kunnen aantonen dat je over voldoende expertise beschikt om het archief naar waarde te kunnen schatten, het correct te kunnen ontsluiten, op een kwalitatieve wijze te kunnen valoriseren en tenslotte ook goede bewaaromstandigheden kan bieden. Het is ook belangrijk een langetermijnvisie aan te bieden over de archiefwerking. Credibiliteit verwerf je door het afbakenen van een duidelijk actieterrein, een duidelijke visie en reeds uitgevoerde overdrachten die als voorbeeld kunnen dienen. Eigenaren van archieven zijn ook eerder geneigd samen te werken met een instelling die haar werking specifiek richt op het veld waarop de aangeboden archieven betrekking hebben. Communicatie is ook een erg belangrijke factor. Hoe je te werk gaat en wat je acties zijn kan je best duidelijk overbrengen aan de actoren binnen het veld, zodat zij die kunnen toetsen en evalueren. Niet allen communicatie over de eigen werking is van groot belang, ook interesse in het werk van anderen is belangrijk. Het veld kennen en verkennen is zelfs essentieel.

2) Ten tweede bied je een kwalitatieve ordening en ontsluiting, waarbij de (internationaal) geldende regels van de archivaliek of in ons geval de architectuur(geschiedenis) toegepast worden. Het laat toe de archieven in een breder nationaal of internationaal kader in te passen.

We zijn ook van mening dat architectuurarchieven een aangepaste ontsluiting vragen omdat ze doorgaans op een andere manier bevroegd worden dan de doorsnee archieven. Daarom trachten we ook toegangen te voorzien waardoor bijvoorbeeld ook op de locatie van een architectuurproject, de naam van een ontwerp bureau of een ontwerper of een type bouwwerk kan gezocht worden.

3) Een derde factor is de interesse die de persoon die het archief aanbiedt steeds vaker toont voor de manier waarop de archiefinstelling het archief zal valoriseren. Het inzetten van de archieven voor onderwijs en onderzoek geven een grote wetenschappelijk en educatieve meerwaarde aan het archief. Tentoonstellingen of publicaties geven het archief dan weer een breder gedragen maatschappelijke, cultuur-historische of erfgoed-waarde. Men moet er wel over waken dat men eventuele beloftes in verband met de valorisatie ook kan waarmaken. De tijd en middelen die hiervoor nodig zijn, moet men inpassen in de dagelijkse werking van de instelling. Het lijkt weinig zinvol een archief aan te nemen om het vervolgens te laten wegglijden in een depot. Er moet in de overdrachtsovereenkomst een redelijke termijn vastgesteld worden waarin het archief ontsloten zal worden en ter beschikking zal gesteld worden.

4) Tenslotte worden steeds meer archiefvormers zich bewust van de noodzaak de archieven in goede condities te bewaren. Zuurvrije omslagen en archiefdozen, geacclimatiseerde ruimtes zijn al lang geen onbekende meer. Het heeft ook weinig zin een archief van een tochtige, stoffige zolder te halen om het onder te brengen in een vochtige kelder. Eens de archiefvormer zich bewust is van de waarde van zijn archief zal hij ook goede bewaaromstandigheden eisen.

Binnen de archiefwereld wordt het uitzonderlijke karakter van architectuurarchieven erkend. De verscheidenheid aan materialen vraagt een aangepaste behandeling van de archiefstukken. Ook op dit vlak vinden veel archiefvormers het belangrijk dat de verschillende types documenten op een aangepaste manier bewaard worden. Het CVAA tracht er enerzijds op te wijzen dat de archiefbescheiden die betrekking hebben op eenzelfde architectuurproject samen moeten blijven, maar dat de verschillende types documenten toch afzonderlijk en aangepast bewaard kunnen worden.

B. Noodfonds

Maar het spanningsveld tussen de culturele en de commerciële waarde is zeer precair en blijft bestaan. De culturele waarde kan soms onvoldoende een tegengewicht vormen voor de commerciële waarde en wordt ook niet altijd op dezelfde wijze geëvalueerd.

Een eventuele optie die kan worden genomen is het aanleggen van een reservefonds om te gebruiken bij noodgevallen, wanneer archieven verloren dreigen te gaan. Dit met de agressieve aankooppolitiek van het AAM in het achterhoofd.

Architectuurarchieven die de algemene culturele waarde overstijgen en een breed maatschappelijke waarde hebben, zouden binnen de landsgrenzen gehouden moeten worden. Welke archieven in aanmerking komen voor dergelijke reddingsoperatie zou beslist kunnen worden door een adviescommissie.

Het topstukkendecreet biedt naar onze mening nog onvoldoende garanties als beschermingsmaatregel. Het werkt via een lijst van zeldzame en onmisbare stukken. Het systeem zal in noodgevallen vermoedelijk tekort schieten of te log blijken. Bovendien rijzen er reeds problemen bij de enge interpretatie van de grenzen van de Vlaamse Gemeenschap. Binnen de werking van het CVAA worden we immers meer dan eens geconfronteerd met architecten die ook in Brussel, Wallonië of zelfs het buitenland actief waren.

Om de problematiek van de commercialisering van architectuurarchieven te schetsen, neem ik het voorbeeld van het zogenaamde Boekentorenarchief van Henry van de Velde.

Dit voorbeeld toont aan dat private archieven waarvan men dacht dat ze vrij veilig bewaard werden, toch opnieuw de aandacht van de eigenaars kunnen wekken die er alsnog munt uit willen slaan.

Het zogenaamde Boekentorenarchief waarvan sprake is eigenlijk een fonds plannen en ontwerpen van Henry van de Velde dat eigendom was van Eugène Delatte, leerling, medewerker en vriend van Henry van de Velde. Het bestand wordt dan ook officieel het fonds Delatte genoemd. Dit fonds was door Eugène Delatte in bewaring gegeven aan het Design Museum in Gent. Na het overlijden van Delatte in 1997, realiseren zijn erfgenamen zich echter de grote commerciële waarde van deze archieven en besluiten ze deze te koop aan te bieden. De eerste kans wordt geboden aan het Design Museum, maar dit weigert geld te bieden voor archieven. De archieven worden daarop te koop aangeboden via een veilinghuis. De naderende verkoop doet heel wat stof opwaaien en krijgt media-aandacht. Vlaams Bouwmeester bOb Van Reeth richt een verzoek aan de toenmalige Minister van Cultuur Paul van Grembergen om een inspanning te leveren om dit belangrijke erfgoed binnen de landsgrenzen te houden. Ook in het parlement wordt aan Minister van Grembergen gevraagd het fonds Eugène Delatte in Vlaanderen te houden.

Op 26 oktober is het dan zover: het fonds Delatte wordt openbaar geveild.

De voor velen als belangrijkste loten beschouwd, meebepaald de tekeningen en plannen die betrekking hebben op de Gentse Boekentoren en andere gebouwen voor de Gentse Universiteit, wordt door een particulier aangekocht. De koper die aanvankelijk anoniem wenste

te blijven, is André Singer, een Antwerpse projectontwikkelaar. Het lot gaat van de hand voor 25.000 euro. Hij deed een bod om de stukken in België te houden. Aan de Vlaamse overheid beloofde hij de aangekochte stukken in bruikleen te geven aan een openbare instelling zodat ze publiek toegankelijk bleven.

André Singer ging zelfs een stapje verder: hij wenste niet alleen de archiefstukken te bewaren, maar zette ze ook in bij een onderzoek naar de huidige toestand van het Boekentorengedouw. Hiermee zwengelde hij het debat rond de restauratie van de Boekentoren opnieuw aan en zorgde er voor dat verschillende partners hij verantwoordelijkheden opnamen binnen dit dossier. Het verhaal van deze veilingloten en archiefstukken is dus achteraf beschouwd relatief positief te evalueren. Ze zijn nog steeds toegankelijk en werden zelfs ingezet voor het behoud van het gebouw waar ze betrekking op hebben.

Van andere loten is het parcours echter niet zo duidelijk. Eén lot werd verkocht aan een niet nader genoemde Belgische publieke instelling, voor andere loten hebben we geen enkele aanwijzing in verband met de huidige eigenaar. Tenslotte bleven een aantal loten onverkocht. Of deze zich op dit moment nog bij de erfgenamen van Delatte bevinden is niet duidelijk.

De beschouwing van het complete verhaal van het fonds Delatte is bedroevend: de stukken raakten verspreid en zijn gedeeltelijk ontoegankelijk geworden voor vorsers.

Het CVAa bestond nog niet in 2002 en kon in deze casus dus haar stel nog niet laten horen. Maar mocht er zich in de toekomst een gelijkaardig geval voordoen, dan moeten we met een antwoord klaar staan. We moeten een alternatief kunnen bieden voor de commerciële waarde van een architectuurarchief.

C. Cultureel kapitaal

We spraken reeds van een reservefonds voor noodoplossingen, een goede bewaring en ontsluiting van het archief. Tenslotte kan of moet het CVAa ook pro-actief te werk gaan op het moment dat de archiefvormers nog leven. We moeten inspelen om het vormen van het culturele kapitaal als tegengewicht voor het commerciële circuit. De culturele waarde van een archief bestaat enerzijds uit cultuur-historische waarde voor het publiek en de onderzoekers. Anderzijds kan een archief ook een culturele waarde hebben voor de archiefvormer. Dit verwijst naar een soort cultureel kapitaal dat de archiefvormer verwerft door het feit dat zijn archief gewaardeerd en ontsloten wordt en het voorwerp is van onderzoek. Het is ook in deze laatste optie dat het CVAa haar rol moet opnemen en haar verantwoordelijkheid moet nemen.

Wanneer het archief ontsloten wordt en gevaloriseerd wordt door middel van onderzoek, publicaties of publieksmomenten, krijgt het een culturele meerwaarde die ook afstraalt op de archiefvormer. De reputatie van een architect of een architectenbureau kan er mede door beïnvloed worden. Dit laatste alternatief voor een commercieel scenario hangt vanzelfsprekend samen met de verschillende facetten die bij het eerste alternatief werden genoemd, met dit verschil dat er in het eerste scenario voornamelijk gefocust wordt op het archief en in dit laatste de aandacht op de archiefvormer gericht is.

IV. Besluit

We kunnen besluiten dat het CVAa moet trachten een evenwicht te vinden bij het verder ontwikkelen van de culturele waarde van architectuurarchieven. De vraag die zich stelt is of het verder ontwikkelen van culturele waarde een medestander van de commerciële waarde wordt, of kan het er een alternatief voor kan zijn? Met deze vraag die open staat voor verdere discussie, wil ik dan ook afsluiten.

Bijlage 2: overzicht deelname aan workshops, colloquia, studiedagen,... - 2004

Datum	Titel	Organisatie
20.02.2004	Studiedag Lokaal Erfgoedbeleid	VVSG
26.02.2004	Lezingenreeks	Vakgroep Architectuur en Stedenbouw UGent
19.03.2004	Studiedag Video in Vraag: van analoge naar digitale beeldconservering	SMAK
24.03.2004	Symposium Archief in vorm	RKD (NL)
31.03.2004	Studiedag Historisch Interieur	Vakgroep Kunst-, Muziek en Theaterwetenschappen UGent
17.04.2004	Rondleiding Documentatiecentrum van het Museum voor Schone Kunsten te Gent	OKBV
19.04.2004	Persconferentie Reproductiefonds Vlaamse Musea	Reproductiefonds
20.04.2004	Nocturne 'Het oneindige verhaal. De reeks G anders en nader bekeken'	SAG
22.04.2004	Studiedag 'Bron van Inspiratie'	KANTL
26.04.2004	Infosessie CultuurDatabank	CultuurNet Vlaanderen
	Voorstelling PACKED	PACKED
25.05.2004	WWWebwijs	CBV
04.06.2004	Platform II: Historische hoevebouw	Platform Bouwhistorie Vlaanderen
23-27.08.2004	International Congress on Archives: Archives, memory and knowledge	ICA, Wenen
2-3.09.2004	3 ^{de} Internationaal Restauratiesymposium: Living with History 1914-1964	KULeuven
04.10.2004	Cursus Art & Architecture Thesaurus	Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
10.11.2004	Infosessie Erfgoeddecreet	Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
23.11.2004	Nocturne 'Bouwen te Gent in het Interbellum'	SAG
13.12.2004	2 ^{de} Dag van de Cultuurcommunicatie	CultuurNet Vlaanderen

Bijlage 3 : overzicht adviesverlening aan particulieren - 2004

Volgnr.	Datum	INHOUD VRAAG	Type contact
2004_1	2004.04.06	Info gebouw Gentse zeehaven	e-mail
2004_2	2004.04.13	Info wijk Zonneveld te Grimbergen	e-mail
2004_3	2004.06.28	Info over bouwen in Brasschaat	tel
2004_4	2004.06.28	Info architect Jozef De Lange	e-mail
2004_5	2004.07.09	Info architect Tony Simon-Wolfskehl	tel
2004_6	2004.08.17	Info architect Ernest Dieltiens	e-mail
2004_7	2004.08.21	Info bouwplannen Jozef Schadde	e-mail
2004_8	2004.09.15	Info over voordeuren	e-mail
2004_9	2004.09.01	Info beschrijven bouwplannen	e-mail
2004_10	2004.10.17	Info architect Jan Triphon De Smet	e-mail
2004_11	2004.09.29	Info Stocletpaleis	e-mail
2004_12	2004.11.02	Info architectuurwedstrijden	e-mail
2004_13	2004.11.04	Info villa Westende van Robert Mallet-Stevens	e-mail
2004_14	2004.11.10	Info normtypologie faciliteiten culturele infrastructuur	e-mail
2004_15	2004.11.20	Info architect Emile Thielens	e-mail
2004_16	2004.1.24	Info architectuur Olympische Spelen	fax
2004_17	2004.11.26	Info democratische architectuur	fax
2004_18	2004.12.08	Info kasteel Kieviet te Hasselt	tel
2004_19	2004.12.08	Info architect Victor Rogister	e-mail
2004_20	2004.12.16	Info afbeeldingen landhuizen en kasteelhoeven	e-mail
2004_21	2004.12.22	Info benaming constructies	e-mail
2004_22	2004.12.28	Info gemeentehuis Wijnegem	e-mail